

SUMMARY

Petrenko Elena. Assessment of health level of students of economic specialties.

The article deals with the problems of studying the health of students of economic majors of the first and second years of training in Sumy State University.

Analysis of scientific and methodological literature has confirmed our research that every year the number of students with weakened health increases.

Study of the students' health has revealed that 78.9 % of the majority had low and below the average levels of health.

We have identified the possibilities of innovative technologies and programs for improving the professionally important qualities of students of economic specialties.

Modern living conditions are characterized by a significant deterioration in the health of various categories of the population, namely student youth, as they are the reserve of labor resources of the country. That is why the students' health is considered to be an indicator of their readiness for work.

Analyzing the state of health of students, we'd like to note that the system for the formation of healthy lifestyles is low. There are no real social and economic methods of influencing the causes of adverse changes in the health of each person and of the nation in the whole. This is one of the reasons for the poor attitude of students towards their health, as well as a healthy lifestyle, which in the future has negative consequences.

The results of study of the state of students' health of the 1st and 2nd year students of economic specialties showed that 32,9 % of the first-year students have an average level, below the average – 36,7 % and the lowest – 26,7 %. The second year students have the following indicators: the average level is 28,6 %, the below average is 42,2 % and the lowest is 28,6 %. Therefore, we observed deterioration in students' health, which requires an operational study and development of new programs that will provide health- and professional orientation of the process of physical education in higher education institutions.

Therefore, in order to improve the health of students of economic specialties, we have developed and implemented a program of physical culture and fitness classes in the educational process of physical education taking into account the student's professional orientation [8].

The prospect of further research is to substantiate scientifically the results of implementing the author's program of studies and its influence on the students' fitness.

Key words: *students of economic specialties, state of health, H. L. Apanasenko's method.*

УДК [796.071.4:796.012]

Юлія Петренко

Харківська державна академія фізичної культури

ORCID ID 0000-0002-6549-3729

DOI 10.24139/2312-5993/2018.05/184-199

ОСНОВНІ СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ КІНЕЗІОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

У даній статті розглядається проблема професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. Аналізуються погляди вчених на поняття професійної компетентності та розглядаються основні структурні компоненти

кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту. Виявлено, що кінезіологічна компетентність у контексті нашого міркування, з одного боку, виступає характеристикою професійної діяльності фахівця, а з іншого – особливістю виконуваної ним професійної діяльності, обумовлює змістову сутність компетентності, задає специфіку складу її компонентів і умов їх формування, але ще потребує уточнення й конкретизації.

Ключові слова: професійна підготовка, компетентність, кінезіологічна компетентність, фахівці, фізична культура, спорт.

Постановка проблеми. Професійна підготовка фахівців фізичної культури і спорту все більше спрямовується на досягнення високої професійної кваліфікації, здатності до неперервного розвитку, відповідність сучасним вимогам щодо кадрового забезпечення галузі. Провідними сутнісними характеристиками професійної підготовки сучасних фахівців фізичного виховання є ціннісне ставлення до здоров'я громадян, необхідність реалізації державної стратегії розвитку системи фізичного виховання молоді, формування відповідального ставлення до власного здоров'я, до здорового способу життя, створення умов для повноцінного фізичного та духовного розвитку (Дерека, 2017, с. 4).

Аналіз актуальних досліджень. Концептуальні положення щодо професійної підготовки фахівців фізичної культури і спорту з вищою освітою, які дозволяють переосмислити цінності фізичної культури та функції фізичного виховання, базуються на положеннях Конституції України (1996, остання чинна редакція 2016), Законів України «Про освіту» (1991; №1060-XII, зі змінами від 11 червня 2008), «Про вищу освіту» (2014), Указу Президента України «Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), Галузевої концепції розвитку неперервної педагогічної освіти (2013), Указу Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» (2005), Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (2011) (Дерека, 2017, с. 4).

У сучасній педагогічній науці широко обговорюється проблема професійної компетентності. Поняття «професійна компетентність» розглядалася у працях І. Зязюна, В. Краєвського, В. Кременя, А. Хуторського, В. Ягупова та ін. Проблему професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури досліджували Е. Вільчковський, Л. Кравченко, Т. Круцевич, С. Мединський, Л. Сущенко, В. Хоменко, Б. Шиян та ін. Проблеми компетентнісного підходу в підготовці вчителів фізичної культури розглядаються у працях І. Омеляненко, О. Онопрієнко, В. Пасичника, О. Пометун, В. Шандригось та ін.

Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців ґрунтовно досліджувалися у працях вітчизняних учених – Р. С. Гуревич, А. О. Лігоцький, Л. О. Хомич, Я. В. Цехмістер. У нашій країні значний вклад у розробку теоретичних і методологічних основ фізичної підготовки

майбутніх учителів фізичної культури зробили: Г. О. Балл, І. Д. Бех, С. І. Подмазін, В. В. Рибалка. Зокрема, аспекти професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту висвітлено у працях таких вітчизняних науковців, як Г. М. Арзютов, О. М. Вацеба, Е. С. Вільчковський, М. С. Герцик, О. Ц. Демінський, В. І. Завацький, Т. Ю. Круцевич, О. С. Куц, В. М. Платонов, Б. М. Шиян, Ю. М. Шкрєбтій.

Водночас теоретичний аналіз наукових праць засвідчив, що неперервна професійна підготовка фахівців фізичної культури і спорту на засадах кінезіологічної компетентності ще не стала предметом окремого цілісного наукового дослідження, зокрема не вивчалися структура кінезіологічної компетентності фахівців фізичної культури і спорту, критерії її сформованості, концептуальні положення, моделі та організаційно-методичні засади неперервної професійної підготовки таких фахівців.

Мета статті: визначити й теоретично обґрунтувати основні структурні компоненти кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту.

Методи дослідження: теоретичний аналіз даних науково-методичної літератури, педагогічне спостереження.

Виклад основного матеріалу. Характерними рисами системи освіти на сучасному етапі є тенденції демократизації, гуманізації, що віддзеркалюють потреби суспільства у вільних освічених громадянах, у визначенні їх права обирати той рівень освіти, який дозволить максимально розвивати свої здібності, задовольняти різні освітні потреби. Ці процеси стають пріоритетними у визначенні освітніх стратегій, тому що навчання у закладах вищої освіти – це тільки базовий етап у становленні професійних якостей та вмій, який полягає в тому, щоб, насамперед, перейти від масово-репродуктивного до індивідуально-творчого підходу, який створює передумови для формування особистості фахівця з фізичної культури і спорту.

Деякі автори вважають, що компетентність не є вродженою, а набувається людиною протягом життя у процесі цілеспрямованого або неявного навчання, а отже, поняття «компетентність» та «навчання» пов'язані. У житті людина виконує різні соціальні ролі, тому життєва компетентність має різні види й виявляється в різних сферах життєдіяльності, у тому числі у професійній, яка формується, зокрема, у процесі здобуття вищої освіти.

Поняття «компетентність» з'явилося в педагогічній літературі порівняно недавно і не є на сьогодні досить дослідженим. Так, вислів «компетентнісна освіта», як досягнення певного освітнього результату, з'явилося у 60-х роках минулого століття у США, Великій Британії й Німеччині.

На відміну від терміну «кваліфікація» компетентність включає не тільки суто професійні знання й уміння, а й такі якості, як ініціативність, здатність до співробітництва, роботи в групі, уміння оцінювати ситуацію,

логічно мислити, добувати, відбирати й аналізувати інформацію. Точніше, людина може стати компетентною тільки після здобуття нею адекватної інформації, знань і практичного досвіду. Тобто у формуванні компетентної особистості освіта відіграє головну роль.

У сучасній вітчизняній педагогіці поняття компетентності як терміну, що описує кінцевий результат навчання, починають використовувати тільки з останньої чверті ХХ століття.

У радянській енциклопедії (1960 р.) цього поняття взагалі не було. Лише в наступному виданні з'являється поняття «компетенція». В енциклопедичному словнику (1983 р.) є поняття «компетенція» й «компетентність», де вони ототожнюються. Словник іншомовних слів (1985 р.) відокремлює ці поняття.

«Компетентний» – досвідчений у певній галузі чи якомусь питанні; «компетенція» – сукупність повноважень органу, повноважень особи, що встановлюються законом, нормативним актом тощо.

Словник сучасної англійської мови пояснює: *competence* – «компетенція» – 1) здібність та вміння здійснювати необхідну діяльність; 2) володіння спеціальною сферою знань; 3) спеціальні вміння для виконання певних професійних обов'язків. Компетентність (від лат. *competens* – належний, відповідний) становить сукупність необхідних щодо ефективної професійної діяльності (студента, викладача, фахівця), систематичних функціональних знань і вмінь (науково-виробничих, суспільно-політичних, психолого-педагогічних, економічних, предметних і відповідних особистісних якостей).

Велика кількість публікацій демонструє, що вчені по-різному тлумачать поняття «компетентність». Так, широке його визначення подає І. Зязюн, який розкриває його в соціально-педагогічному контексті та вважає, що «компетентність як екзистенціональна властивість людини є продуктом власної життєтворчої активності людини, ініційованої процесом освіти.

Учені Н. Приходько та А. Касьяненко формулюють поняття «компетентність», а також дають визначення цьому поняттю відповідно до вимог працівників навчальних закладів. На їх думку, компетентність – це здатність особистості приймати обґрунтовані рішення й нести відповідальність за їхню реалізацію в різних сферах діяльності людини. Це також процес професійного становлення особистості, що неможливо сприймати лише як організаційно-педагогічну діяльність. Професійне ставлення до діяльності – це володіння необхідною сумою знань, умінь, навичок практичної роботи. Професійна компетентність передбачає усвідомлення особистістю своїх прагнень до діяльності – потреб та інтересів; бажань і ціннісних орієнтацій; мотив діяльності, уяви про свою соціальну роль; самооцінку особистих якостей і властивостей як

майбутнього фахівця – професійних знань, умінь, навичок, професійно-важливих якостей; регулювання свого професійного становлення.

Поняття «професійна компетентність» є базовим, системоутворювальним та досить складним терміном. Так, у працях В. Краєвського, Н. Леонтьєвої, І. Лернера, О. Олексюка, М. Станкіна, Н. Трофімової професійна компетентність розглядається як система знань, умінь та особистісних якостей, що відповідають змісту професійної діяльності. Професійну компетентність визначають також як готовність до здійснення навчально-виховної діяльності відповідно до конкретних вимог і завдань суспільства Т. Добудько, Л. Карпова, А. Колесникова, В. Сластьонін.

Такі науковці, як О. Онаць, А. Хуторський розглядають це поняття як інтегральне утворення, куди входить система теоретичних знань, практичних умінь, соціально значущих і професійно важливих якостей та набутого досвіду, взаємозв'язок яких забезпечує результативність професійної діяльності (Онаць, 2010, с. 8).

Специфіка професійної діяльності фахівців фізичної культури і спорту, яка потребує вміння застосовувати знання на практиці, професійної компетентності та високої відповідальності, визначає особливу важливість формування професійних знань, умінь та навичок, а також певних професійно значущих особистісних якостей у процесі навчання. Цілеспрямоване формування необхідних умінь та їх удосконалення забезпечуються через організацію навчальної та педагогічної практики, яка виступає найважливішою ланкою підготовки спеціаліста будь-якого фаху. Тому потребує подальшого вивчення проблема формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури у процесі професійної підготовки (Гауряк, 2011, с. 184).

На думку Н. Ничкало, компетентність – це «не тільки професійні знання, навички й досвід у спеціальності, але і ставлення до справи, визначені (позитивні) схильності, інтереси і прагнення, здатність ефективно використовувати знання й уміння, а також особистісні якості для забезпечення необхідного результату на конкретному робочому місці в конкретній робочій ситуації».

Поняття «компетентність і компетентності» (Competence, competency і competences, competencies), за проектом Тюнінг Європейської Комісії, – «це динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою і навчальною програмою. Компетентності покладені в основу кваліфікації випускника».

Згідно з Законом України «Про вищу освіту», компетентність – динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати

професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти.

Щодо визначення поняття «професійна компетентність», то в цьому питанні існує ціле розмаїття визначень. Так, на думку В. Ягупова та В. Свистун, професійна компетентність фахівця є «складним інтегральним інтелектуальним, професійним і особистісним утворенням, яке формується у процесі його професійної підготовки у вищих навчальних закладах, проявляється, розвивається і вдосконалюється у професійній діяльності, а ефективність її здійснення суттєво залежить від видів його теоретичної, практичної та психологічної підготовленості до неї, особистісних, професійних і індивідуально-психічних якостей, сприйняття цілей, цінностей, змісту та особливостей цієї діяльності».

На думку С. Іванової, професійна компетентність – це здатність фахівця від моменту початку своєї «професійної» діяльності на рівні визначеного державою певного стандарту відповідати суспільним вимогам професії шляхом ефективної професійної діяльності та демонструвати належні особисті якості, мобілізуючи для цього відповідні знання, уміння, навички, емоції, ґрунтуючись на власній внутрішній мотивації, ставленнях, моральних та етичних цінностях і досвіді, усвідомлюючи обмеження у своїх знаннях, уміннях та акумулюючи інші ресурси для їх компенсації.

Проаналізувавши літературу, присвячену дослідженню проблеми професійної компетентності педагогів, можна зробити висновок, що професійна компетентність педагога – це складний комплекс, який включає професійні знання (теоретичні та практичні), уміння, навички, готовність до діяльності, а також низку таких професійно важливих та особистісних якостей, як: креативність, мобільність, комунікабельність, толерантність, урівноваженість, чуйність, доброзичливість, прагнення до самопізнання, саморозвитку й самореалізації, саморефлексії тощо.

Знання, уміння, навички, які майбутні фахівці набувають під час навчання в закладах вищої освіти, безперечно, є важливими, але поряд із цим сьогодні актуальності набуває поняття компетентності майбутнього фахівця фізичної культури і спорту, що визначається багатьма чинниками, оскільки саме компетентності, на думку багатьох фахівців-експертів, є тими індикаторами, що дозволяють визначити готовність до життя, його подальшого особистого розвитку й до активної участі в житті суспільства. Орієнтуючись на сучасні вимоги ринку праці, сучасна вища освіта до пріоритетів відносить не тільки набуття професійних знань майбутніми фахівцями, але й уміння оперувати знаннями, бути готовими пристосовуватися до нових потреб ринку праці, активно діяти, уміти швидко приймати відповідальні рішення в ситуаціях вибору, вирізнятися мобільністю, динамізмом, конструктивністю, здатністю до адаптації, умінням реалізувати свої творчі здібності та навчатися впродовж життя.

Досвід країн, що реалізують компетентний підхід до змісту освіти протягом декількох років, дозволяє спостерігати спільні тенденції, спроби розробити певну систему компетентностей. Таку систему складають:

- надпредметні компетентності;
- міжпредметні компетентності – вони можуть бути представлені як «ключові», «базові»;
- загальнопредметні компетентності (освітні галузі);
- спеціально-предметні (стосовно певного предмету) (Кубенко, 2011, с. 11).

Урядова стратегія модернізації освіти припускає, що в основу оновленого змісту освіти будуть покладені «ключові компетентності».

Одним із перших, хто ввів поняття «ключові компетенції» в науково-педагогічну літературу, є О. Хуторський. Перелік ключових компетенцій він визначає на основі провідних цілей загальної освіти, досвіду особистості, а також основних видів діяльності учня, що дозволяють йому оволодівати соціальним досвідом, формувати навички практичної діяльності в суспільстві:

- ціннісно-сміслова компетенція, що пов'язана з ціннісними уявленнями учня, його здатністю до орієнтування в житті;

- загальнокультурна компетенція, яка означає, що учень має знання й досвід у певних видах діяльності. Це особливості національної й загальнолюдської культури, культурологічні засади сімейних, соціальних суспільних явищ і традицій, роль науки й релігії в житті людини, компетенції у сфері побуту й культурного дозвілля;

- навчально-пізнавальна компетенція як сукупність компетенцій учня у сфері самостійної пізнавальної діяльності; уміння обирати ціль, планування аналізу, рефлексії, самооцінки, навчально-пізнавальної діяльності;

- інформаційна компетенція, що пов'язана з формуванням уміння самостійно добувати, аналізувати, обирати необхідну інформацію;

- комунікативна компетенція, що містить оволодіння способами взаємодії з людьми, навичками роботи в групі;

- соціально-трудова компетенція як оволодіння знаннями й досвідом у громадянсько-суспільній діяльності, соціально-трудовій сфері, галузі сімейних стосунків, питаннях економіки і права;

- компетенція особистісного самовдосконалення, яка спрямована на засвоєння способів фізичного, духовного й інтелектуального саморозвитку (Хуторський, 2003, с. 60).

Бельгійські експерти визначають такі компетентності:

- соціальні (активна участь у житті суспільства, комунікативні вміння, уміння співпрацювати);

- здатність діяти та думати самостійно (опанування інформаційними технологіями, уміння розв'язувати проблеми, здатність до самокерування й саморегуляції, уміння критично мислити);

- мотиваційні компетентності (здатність до навчання й винахідництва);

- ментальна рухливість (гнучкість і адаптованість);
- функціональні компетентності (лінгвістичні, технічні).

Німецькі педагоги визначили шість типів фундаментальних компетентностей:

- інтелектуальні знання (навчання впродовж усього життя);
- навчальна компетентність (уміння вчитися);
- методологічні компетентності (мовна компетентність), опанування інформаційними технологіями;
- соціальні компетентності (соціальне єднання, здатність розв'язувати конфлікти, робота в команді тощо);
- ціннісні орієнтації (соціальні, демократичні й індивідуальні цінності).

Підготовка фахівців фізичної культури і спорту здійснюється за освітньо-кваліфікаційною характеристикою та освітньо-професійною програмою, проводиться у вигляді своєрідного освітнього теоретичного континууму, за якого кожна наступна дисципліна навчального плану базується на сукупності знань, набутих на попередніх рівнях.

Навчальний процес будується відповідно до освітньо-кваліфікаційних характеристик, освітньо-професійних програм і навчального плану, розроблених на основі нормативних документів Міністерства освіти і науки України з урахуванням необхідності міждисциплінарного підходу й забезпечення наступності та логічної послідовності.

Специфіка підготовки майбутніх фахівців фізичної культури і спорту полягає в необхідності розробки індивідуальної траєкторії навчання та професійного розвитку, чіткого планування, що ґрунтується на об'єктивних закономірностях фізичного виховання (на закономірностях формування рухових умінь і навичок, розвитку фізичних якостей і паралельно засвоєння знань з конкретних навчальних дисциплін) і на відповідних їм педагогічних принципах (систематичності, доступності й індивідуалізації, прогресування).

Готовність майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до професійної діяльності характеризується вченими як цілісний прояв особистості, комплекс необхідних знань, умінь і здібностей, результат професійної освіти та виховання, соціальної зрілості особистості, компонентами якої виступає психологічна, науково-теоретична, практична, фізична й психофізична готовність.

Проаналізувавши структуру професійної діяльності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, перелік предметів їх професійної праці, сукупність виробничих функцій, визначено перелік умінь, якими вони повинні володіти: уміти добирати й працювати з різними джерелами інформації, працювати зі спеціальною літературою та методиками фізичного виховання; володіти комунікативними вміннями, виявляти аналітичні й технологічні вміння; формулювати, вирішувати та аналізувати завдання, що виникають під час науково-дослідної й педагогічної

діяльності; планувати уроки фізичної культури, фізкультурно-оздоровчі і спортивно-масові заходи, спортивні змагання (Сірман, 2013, с. 4).

Окрім того, фаховими видами діяльності фахівців фізичної культури і спорту є: фізкультурно-оздоровча, спортивна, виховна, організаційна та рекреаційна. Ці види включають: планування процесу фізичного виховання; планування, організацію і проведення занять з фізичної культури, позаурочних і позашкільних заходів; розробку комплексів фізичних вправ; здійснення у процесі фізичного виховання виховної роботи; пропагування здорового способу життя та контроль за рівнем здоров'я і фізичної підготовки учнів, студентів; підвищення власного професійного рівня, узагальнення та впровадження передового досвіду роботи.

Таким чином, майбутній фахівець фізичної культури – особистість, яка цілеспрямовано здобуває кваліфікацію відповідно до визначеного освітньо-кваліфікаційного рівня у процесі спеціально організованої навчально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі, спрямованої на підготовку до подальшої професійної діяльності з формування високого рівня фізичної культури і спорту та культури здоров'язбереження (Сущенко, 2003, с. 6).

Посилення вимог до професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури має на меті, перш за все, модернізацію навчально-педагогічного процесу, змісту структури його організації, використання інноваційних технологій для його активізації (Балашов, 2017, с. 145).

Автор П. В. Хоменко на основі системного аналізу комплексу наукових праць для оцінки рівня сформованості професійної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури узагальнив та визначив критерії професійної компетентності в галузі природничо-наукових дисциплін. Критерії професійної компетентності визначено як множину характеристик, відносні та кількісні показники якої виявляють рівень відповідності професійних якостей особистості вимогам професійної діяльності:

– мотиваційний – сукупність мотивів, які спонукають до оволодіння професійною діяльністю, постійного саморозвитку та самовдосконалення;

– теоретичний – якість засвоєння теоретичних професійних знань, їх міцність та лабільність;

– діяльнісний – рівень сформованості комунікативних і організаційних здібностей та характер особистісної спрямованості;

– професійно-прикладний – ступінь відповідності сформованих характеристик особистості вимогам професійної діяльності та якість виконання елементів цієї діяльності;

– оцінно-корекційний – сформованість здатності до оцінювання власної діяльності та внесення корективів у процесі розвитку (Хоменко, 2011, с. 286).

Отже, таке уявлення про сутність професійних компетентностей майбутніх фахівців фізичної культури і спорту створює теоретичне підґрунтя для подальшого розвитку методології та методичного інструментарію.

Переважає більшість учених із усього світу вважають головним джерелом розвитку і зміцнення ресурсів здоров'я людини, збереження організованого механізму регуляції її життєдіяльності систематичну фізичну активність протягом усього життя. Фізична активність здійснюється на основі освоєння індивідуумом накопичених знань у галузі фізичного вдосконалення людини, цілеспрямованої зміни біологічних складових її природи й опосередкованого впливу на її соціальні складові.

Навчання руховим діям необхідно в будь-якій діяльності. Однак, тільки у сфері фізичної культури і спорту їх вивчення є ядром навчання, оскільки тут рухова діяльність постає і як об'єкт, і як засіб, і як мета вдосконалення. Навчання й підготовка майбутніх фахівців фізичній культурі і спорту специфічна. Сутність специфіки полягає в тому, що основна маса нового пізнається при засвоєнні різноманітних рухових дій, що виступають у формі фізичних вправ.

Основою фізичного і спортивного виховання людини, базисним інструментом освоєння цінностей фізичної і спортивної культури є рухи.

Учення про рухи – кінезіологія – у даний час розвивається посиленими темпами. Поняття «кінезіологічний» походить від двох грецьких слів: «Kinesis» – рух і «logos» – слово, мова, поняття, вчення.

У даний момент існують різні точки зору на визначення поняття кінезіології як науки.

На думку В. Б. Коренберга, кінезіологія – це наука, яка органічно інтегрує в одне ціле і біомеханіку, і педагогіку, і психологію, і розділи інших наук, так чи інакше допомагає формуванню й рішенню, аналізу, пізнанню, конструюванню та плануванню рухових завдань.

Такий учений, як В. К. Бальсевич визначає кінезіологію як інтегративну область наукового знання про рухову активність людини і морфологічні, функціональні, біомеханічні системи та методи їх розвитку та вдосконалення, що забезпечують цю активність.

Як указує у своїй статті А. М. Лапутін, кінезіологія – це вчення про рухову функцію організму людини. Кінезіологія є синтетичною наукою, у якій із різних точок зору із системних позицій вивчається єдиний об'єкт – рухова функція організму людини. Вона об'єднує в системній єдності такі науки, як морфологія, фізіологія, біомеханіка, біохімія, соматомоторика й дидактика. Причому, основним предметом всіх цих наук є, як правило, рухова функція організму людини. Автор наголошує, що рухова функція – одна з найважливіших функцій організму.

Ураховуючи різні погляди вчених, автор О. І. Загrevська у своїй науковій праці систематизувала існуючі напрями кінезіології та охарактеризувала

предмет вивчення і завдання, які вирішуються в межах конкретного напрямку, а також представила розробників, які займалися даною тематикою. Ці відомості представлені в таблиці 1 (Загrevська, 2015, с. 55).

Таблиця 1

Сучасні напрями розвитку кінезіологічної науки

Напрями кінезіології	Предмет вивчення	Завдання, які вирішуються в межах напрямку	Представники (розробники)
Прикладна кінезіологія (використовує зв'язки між м'язами меридіану й органами для виявлення і усунення різних порушень)	Вплив рухових дій на фізіологічні системи організму людини	Корекція здоров'я на основі його взаємозв'язку з психічними, емоційними, моральними і духовними аспектами існування особистості	Д. Гудхарт, П. Деннісон, Г. Деннісон і ін., І. Р. Шмідт, J. Shafer
Спортивна кінезіологія (ґрунтується на побудові «моделі оптимальної техніки» рухової дії)	Спортивна рухова активність	Удосконалення технології навчання спортивним руховим діям на основі інтеграції їх смислового образу з зоровим і кінестетичним	М. А. Бернштейн, В. Б. Коренберг, В. К. Бальсевич, Х. Х. Гросс та ін.
Освітня кінезіологія (ґрунтується на взаємозв'язку рухової діяльності та когнітивної сфери особистості)	Технологія застосування кінезіологічних засобів в освітньому процесі	Розвиток здатності до навчання (поліпшення читання, письма), розвитку пам'яті, мислення і т.д.	Х. Х. Гросс, Д. Гудхарт, П. Деннісон, Г. Деннісон, В. М. Ірхін, О. В. Польщикова та ін.
Онтокінезіологія (ґрунтується на принципах природо- і соціосообразності розвитку кінезіологічного потенціалу людини)	Фундаментальні закономірності вікового розвитку рухової діяльності людини	Удосконалення рухової діяльності людини на різних етапах його онтогенезу	М. А. Бернштейн, В. К. Бальсевич
Педагогічна кінезіологія (ґрунтується на соціокультурній теорії рухових дій)	Психосемантика діяльнісної свідомості	Смислове проектування рухової діяльності	Х. Х. Гросс, С. В. Дмитриєв, Д. Д. Донський, В. Л. Уткін

Спираючись на вищезазначену таблицю, для нашого дослідження становлять інтерес ідеї педагогічної кінезіології. У педагогічній кінезіології виникають нові цільові установки: пояснювати цільосмисловий зміст тих чи

інших рухових дій (формувати його смисловий образ і смислову структуру); передавати сенс тих чи інших суджень, тверджень, висновків (смислова організація знань); розробляти технологічно раціональні способи систем рухів у навчальній діяльності; спонукати студентів до роздумів, творчого пошуку, самоаналізу й самоконтролю у сфері фізичної культури і спорту.

Центральним поняттям педагогічної кінезіології є модель оптимальної техніки. Як правило, це – словесний опис раціональної техніки, ілюстрований малюнками, який містить:

1. Опис фазового складу рухової дії.

2. Опис і фотографії (або схематичні зображення) оптимальних граничних поз, що людина повинна приймати на початку й наприкінці кожної фази (без зупинки руху).

3. Перерахування цілей, до яких потрібно прагнути при виконанні всієї рухової дії і кожної з її фаз, і задач, які потрібно вирішити для досягнення цілей.

Коли фахівці з педагогічної кінезіології обмірковують і формулюють модель, вони виходять із уявлення про рухову дію як систему, що характеризується складом та структурою, тобто, насамперед, намагаються зрозуміти, з яких просторових і тимчасових елементів (елементарних дій) складається цілісна дія і за якими закономірностями організований взаємозв'язок між ними.

Слід зазначити, що великий вплив на становлення й розвиток рухової функції надають соціокультурні чинники, пов'язані з цілеспрямованим педагогічним процесом навчання і виховання у процесі організованого фізичного виховання, спортивного тренування, а також самостійних форм фізкультурно-спортивних занять.

Науковцями доведено, що в певні вікові періоди життя виділяються стабільні періоди в розвитку кінезіологічного потенціалу: формування (від народження до 18 років), становлення (від 18 до 25 років), стабілізації (від 25 до 40 років), згасання (від 40 до 60 років). Виділення даних періодів є важливим в усвідомленні фізичної культури і спортивної діяльності людини в контексті розвитку її кінезіологічного потенціалу.

Кінезіологічний потенціал, на думку В. К. Бальсевич, – це морфофункціональний, біомеханічно і психологічно забезпечений системно функціонуючий комплекс умінь і навичок виконання цілеспрямованих рухових дій із заданими кількісними та якісними характеристиками.

На думку більшості фахівців, саме студентський вік є важливим етапом становлення фізичної культури особистості, а особливо кінезіологічної компетентності.

Тому саме у студентському віці необхідно навчити студентів розвитку і вдосконаленню свого кінезіологічного потенціалу, що забезпечує їх

психофізичну готовність до майбутньої професійної діяльності у сфері фізичної культури і спорту, тобто сформувати їх кінезіологічну компетентність.

Виходячи з вищезазначеного, можна вважати, що модель кінезіологічної компетентності майбутніх фахівців фізичної культури і спорту, у якості структурних компонентів включає в себе мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, ціннісно-смысловий та емоційно-вольовий компоненти.

Стисло розглянемо кожний компонент.

1. Мотиваційний компонент включає мотиви, цілі, потреби у фізкультурно-спортивній діяльності. Мотиваційний компонент кінезіологічної компетентності включає стійкий інтерес студента до розвитку свого кінезіологічного потенціалу, потребу у фізкультурно-спортивній активності, прагнення до фізкультурно-спортивного саморозвитку й самовдосконалення.

2. Когнітивний компонент кінезіологічної компетентності визначає рівень знаннєвої бази та інтелектуального розвитку студента, його творчих здібностей. Він передбачає знання теоретичних і методологічних основ фізичної культури та спорту, що визначають ступінь сформованості науково-теоретичної і практичної готовності до розвитку свого кінезіологічного потенціалу, який забезпечує психофізичну готовність до майбутньої професійної діяльності.

3. Діяльнісний компонент визначається кінезіологічною діяльністю, у процесі якої компетентність формується й реалізується. Даний компонент є практико-орієнтованою основою фізкультурно-спортивної діяльності студента і характеризується спрямованістю на розвиток свого кінезіологічного потенціалу, що забезпечує здатність до продуктивної соціальної і професійної діяльності протягом усього життя.

4. Ціннісно-смысловий компонент кінезіологічної компетентності включає цінності, «важливу сутність», нейромоторні програми врядування та регуляції в їх відношенні до цілей, засобів і результатів рішення рухових завдань у сфері фізичної культури і спорту. Цінності й сутності лежать в основі кінезіологічної діяльності.

5. Емоційно-вольовий компонент включає емоційність як позитивний емоційний фактор, ціннісний показник усвідомлення суб'єктом необхідності фізкультурно-спортивної активності, позитивне активне емоційно забарвлене ставлення до фізкультурного саморозвитку та самовдосконалення. Даний компонент включає також здатність до адекватної самооцінки свого кінезіологічного потенціалу, саморегуляції поведінки й діяльності.

З огляду на вищезазначене, можна сказати, що під терміном «кінезіологічна компетентність» можна розуміти складну особисту якість, що включає в себе здатність і готовність до її опанування (мотиваційний компонент компетентності), знання основ кінезіологічної діяльності

(когнітивний компонент), уміння й досвід самостійного застосування кінезіологічних засобів у навчальній і начально-тренувальній та позанавчальній діяльності (діяльнісний компонент), ціннісне ставлення до кінезіологічної діяльності як основного засобу підвищення рівня здоров'я, працездатності тощо (ціннісно-смысловий компонент) і емоційно-вольову регуляцію діяльності та поведінку (емоційно-вольовий компонент).

Висновки та перспективи подальших розвідок. Отже, кінезіологічна компетентність у контексті нашого міркування, з одного боку, виступає характеристикою професійної діяльності фахівця, а з іншого – особливістю виконуваної ним професійної діяльності, обумовлює змістовну сутність компетентності, задає специфіку складу її компонентів і умов їх формування, що потребує більш детального вивчення.

Проаналізувавши підходи вчених до визначення даного поняття та враховуючи специфіку діяльності фахівців фізичної культури і спорту, можна стверджувати, що кінезіологічна компетентність є базовим та системоутворювальним поняттям і розглядається як система знань, умінь та особистісних якостей, які відповідають змісту професійної діяльності, що передбачає: усвідомлення особистістю своїх прагнень до діяльності – потреб та інтересів; бажань і ціннісних орієнтацій; мотивів діяльності, уяви про свою соціальну роль; самооцінку особистих якостей і властивостей як майбутнього фахівця (професійних знань, умінь, навичок, професійно-важливих якостей; регулювання свого професійного становлення).

ЛІТЕРАТУРА

1. Балашов, Д. (2017). Обоснование модели процесса подготовки будущих учителей физической культуры к инновационной профессиональной деятельности. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 10 (74), 142–150 (Balashov, D. (2017). Rationale for the model of the process of preparing future physical education teachers for innovative professional activities. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 10 (74), 142–150).
2. Гауряк, О. Д. (2011). *Формування професійної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури в умовах педагогічної практики* (Hauriak, O. D. (2011). *Formation of professional competence of the future teacher of physical culture in conditions of pedagogical practice*).
3. Дерєка, Т. Г. (2017). *Акмеологічні засади неперервної професійної підготовки фахівців фізичного виховання* (дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04). Київ (Dereka, T. H. (2017). *Acmeological foundations of continuous professional training of specialists in physical education* (DSc thesis). Kiev).
4. Загревская, А. И. (2015). *Физкультурно-спортивное образование студентов на основе кинезиологического подхода*. Томск: Издательский Дом Томского государственного университета (Zahrevska, A. I. (2015). *Physical and sports education of students based on kinesiological approach*. Tomsk: Publishing House of Tomsk State University).
5. Кубенко, І. М. (2010). Що таке компетентність і як її розуміють в освіті. *Додаток до електронного журналу «Теорія та методика управління освітою»*, 1, 1–13 (Kubenko, I. M. (2010). What is competence and how is it understood in education? *Supplement to the e-journal "Theory and Methods of Education Management"*, 1, 1–13).

6. Лапутин, А. Н. (2007). *Кинезиология – учение о двигательной функции организма человека* (Laputin, A. N. (2007). *Kinesiology – the doctrine of the motor function of the human body*).

7. Онаць, О. М. (2006). *Управління розвитком професійної компетентності молодого вчителя загальноосвітнього навчального закладу* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01). Київ (Onats, O. M. (2006). *Management of development of professional competence of a young teacher of a comprehensive education institution* (PhD thesis). Kyiv).

8. Сірман, О. В. (2013). Професійна компетентність майбутнього вчителя фізичної культури як ключовий вектор фахової підготовки. *Педагогіка, психологія і соціологія – Теорія і методика учёбы, воспитания и образования*, 1–4 (Sirman, O. V. (2013). Professional competence of the future teacher of physical culture as a key vector of professional training. *Pedagogy, Psychology and Sociology – Theory and Methods of Learning, Upbringing and Education*, 1–4).

9. Сущенко, Л. П. (2003). *Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах* (автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04). Київ (Sushchenko, L. P. (2003). *Theoretical and methodological foundations of professional training of the future specialists in physical education and sports in higher education institutions* (PhD thesis abstract). Kyiv).

10. Хоменко, П. В. (2011). Предметні біологічні компетентності в системі формування професійної майстерності майбутнього фахівця фізичної культури. *Витоки педагогічної майстерності. Збірник наукових праць*, 285–289 (Khomenko, P. V. (2011). Subject biological competencies in the system of formation of professional skills of the future specialist of physical culture. *Origins of pedagogical skill. Collection of scientific works*, 285–289).

11. Хуторской, А. К. (2003). Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*, 58–64 (Khutorskoi, A. K. (2003). Key competencies as a component of a personality-oriented educational paradigm. *Folk education*, 58–64).

РЕЗЮМЕ

Петренко Юлия. Основные структурные компоненты кинезиологической компетентности будущих специалистов физической культуры и спорта.

В данной статье рассматривается проблема профессиональной подготовки будущих специалистов физической культуры и спорта. Анализируются взгляды ученых на понятие профессиональной компетентности и рассматриваются основные структурные компоненты кинезиологической компетентности будущих специалистов физической культуры и спорта. Выявлено, что кинезиологическая компетентность, с одной стороны, выступает характеристикой профессиональной деятельности специалиста, а с другой – особенностью выполняемой им профессиональной деятельности, что обуславливает содержательную сущность компетентности, но еще нуждается в уточнении и конкретизации.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, компетентность, кинезиологическая компетентность, специалисты, физическая культура, спорт.

SUMMARY

Petrenko Yuliia. The main structural components of the kinesiological competence of the future specialists in physical culture and sports.

In this article the problem of professional training of the future specialists in physical culture and sports is considered. In general, the problem of increasing the effectiveness of professional-pedagogical training of the future teachers of physical education in pedagogical universities remains poorly investigated. At the same time, features of training of the future teachers in higher educational establishments in the field of physical culture and sports are

even less studied. The views of scientists on the concept of professional competence of the future specialists in physical culture and sports are analyzed.

The aim of the article is defining and theoretical substantiation of the main structural components of the kinesiological competence of the future specialists in physical culture and sports. The main feature of the system of physical education, scientists consider the formation of a holistic person, which involves an active influence not only on its physical potential, but also on consciousness, psyche and intelligence, contributes to the formation of stable positive motivation, value orientations, interests and needs in physical activity and healthy lifestyle.

It is found out that kinesiological competence in the context of our reasoning, on the one hand, is a characteristic of professional activity of a specialist, and on the other – a feature of his professional activity, which determines content of the competence, specificity of the composition of its components and conditions for their formation, but still requires clarification and specification.

The main directions of professional training of the future specialists in physical culture and sports are reviewed and the effectiveness of professional activity is determined to a large extent by the professional competence of a specialist in physical culture and sports, which is an integrated personality trait of a person who is formed at the educational stage, is finally developed in the process of practical activities and provides a competent approach to the solution of professional tasks, conditions for improvement of the pedagogical activity.

Professional training of the future specialists in physical culture and sports must meet the requirements of the logic and methodology of modern science; organically fit into the general theory of the culture of personality and society; give opportunity to set and solve philosophical, cultural, sociological, psychological and pedagogical problems.

Key words: *professional training, competence, kinesiological competence, specialists, physical culture, sports.*

УДК 378.011.3-051:57]:005.336.2(045)

Оксана Пташенчук

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0000-0001-6250-5803

DOI 10.24139/2312-5993/2018.05/199-211

СТАН СФОРМОВАНOSTI ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

У статті описано педагогічний експеримент щодо формування дослідницької компетентності майбутніх учителів біології у процесі професійної підготовки. Окреслено критерії аналізу й оцінки стану сформованості дослідницької компетентності. Охарактеризовано критеріально-рівневий інструментарій оцінки сформованості компонентів дослідницької компетентності. Описано показники комунікативного компоненту за репродуктивним, продуктивним і творчим рівнями. Доведено вплив авторської дидактичної системи формування дослідницької компетентності майбутніх учителів біології на процес професійної підготовки.

Ключові слова: *сформованість дослідницької компетентності, майбутні вчителі біології, лінійний педагогічний експеримент, критерії, показники, рівні, професійна освіта.*